

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان خوزستان
معاونت آموزش ابتدایی
اداره تکنولوژی و گروه های آموزشی

سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰

درسنامه فارسی خوانداری

پایه ششم

آذر و دی

به نام آن که جان را فکرت آموخت

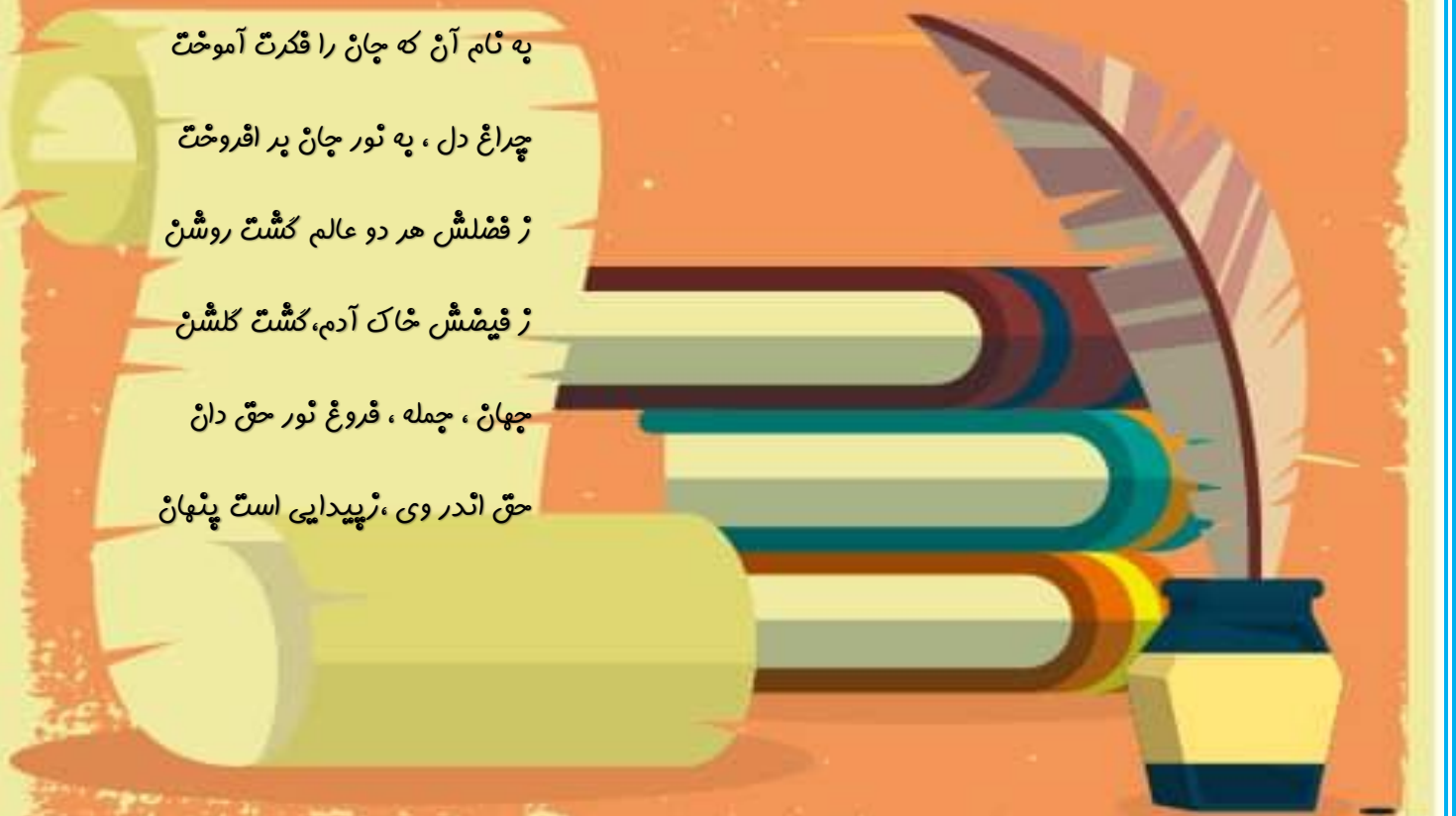
چراغ دل ، به نور جان بد افروخت

ز فضلش هر دو عالم گشت روشن

ز فیضش خاک آدم، گشت گلشن

جهان ، جمله ، فروغ نور حق دان

حق اندر وی ، ز پیدایی است پنهان

درس ۱۰ عطار و
جلال الدین محمد

واژه‌نامه

ان شالله: آنچه خدا خواست	هیجان انگیز: ایجاد کننده حالات عاطفی
دل‌تنگ : ناراحت ، آزرده	دیدار: ملاقات ، همدیگر را دیدن
سرشناس : معروف ، مشهور	کاروانسرا : محلی برای کاروان یا قافله مسافران
دلپذیر: دوست داشتنی	بهاءالدین پدر مولوی که از دانشمندان نامدار قرن هفتم است.
اسرار نامه : یکی از آثار ارزشمند عطار است که به شعر و در قالب مثنوی است.	

معنی نثرها

محمد دلش برای کوچه های سمرقند تنگ می شد.

محمد از دوری سمرقند ناراحت است و علاقمند دیدن سمرقند می باشد.

آرایه ادبی: دل‌تنگ شدن کنایه از آزرده و غمگین شدند.

از دانش چه خواندی و با خود چه داری؟

تو در زمینه علمی چقدر مطالعه کرده‌ای و با خود چه تجربه علمی به همراه داری؟

شیخ لبخندی زد و گفت: همه ما جز اندکی نمی دانیم.

شیخ خندید و گفت: همه ما مقدار کمی از دانش ها را می دانیم و انسان کاملی نیستیم.

★ دانش آموز زرنگم ! درباره هر کدام از اشخاص زیر از نام نامه آخر کتاب بنویس.

مولوی:

عطار:

دانش زبانی:

قالب های شعر فارسی غزل قصیده و مثنوی:

غزل:

در لغت به معنی حدیث عشق و عاشقی گفتن است از غزل بیشتر به بیان احساس و عاطفه فراق و جدایی و عشق و عرفان می پردازد. قافیه غزل در مصراع اول و تمام مصراع های دوم قرار دارد و از این جهت کاملاً شبیه قصیده است. غزل در قرن ششم هجری قمری رواج یابد محتوای غزل در آغاز عاشقانه است یعنی شاعر در آن از عشق خود به معشوق سخن می گوید اما با ظهور سنایی شاعر قرن ششم غزل جنبه عارفانه گرفت. تعداد بیت های غزل بین ۵ تا ۱۳ گاهی تا ۱۵ بیت است.

بهترین غزل سرایان فارسی مولوی، سعدی، حافظ، صائب تبریزی، فرخی یزدی و محمدحسین شهریار هستند. چگونگی قرار گرفتن قافیه های غزل را در نمودار زیر مشاهده کنید علامت ستاره جای قرار گرفتن قافیه ها را نشان می دهد.

* ..... * .....
* ..... * .....
* ..... * .....

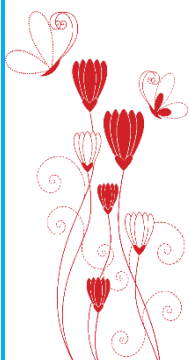
قصیده :

شعری است بر یک وزن و مصراع اول بیت اول با تمام مصراع های دوم بیت های دیگر هم قافیه است. نکته دیگر این که محتوای قالب قصیده درباره ستایش و نکوهش شکر و شکایت کرد و توصیف طبیعت است.

نکته:

تعداد بیت های قصیده معمولاً بیش از ۱۵ بیت است به عبارت دیگر به جای قصیده از ۱۵ تا ۷۰ یا ۸۰ بیت گاهی هم بیشتر از این است. معروف ترین قصیده پردازان شعر فارسی عبارتند از: رودکی، فرخی، سیستانی، منوچهری، دامغانی، ناصر خسرو، خاقانی، سعدی، ملک الشعرای بهار و مهرداد اوستا چگونگی قرار گرفتن قافیه های قصیده در نمودار زیر نشان داده شده.

* ..... * .....
* ..... * .....
* ..... * .....

مقایسه ی قالب غزل با قالب قصیده:

شباهت: غزل و قصیده در شکل قرار گرفتن قافیه شبیه هم هستند یعنی به یک شکل قافیه می گیرند.

تفاوت: معمولاً تعداد بیت ها در غزل کمتر از قصیده است. (قصیده بین ۱۵ تا ۷۰ بیت است و غزل بین ۵ تا ۱۳ بیت)

مثنوی دوگانه:

در تمام مصراع های مثنوی قافیه وجود دارد اما هر بیت آن دارای قافیه مستقل است. یعنی مصراع های هر بیت با بیت بعدی هم قافیه نیست. علت نام گذاری مثنوی به خاطر طرز قرار گرفتن قافیه هاست.

نکته:

از آن جایی که در قالب مثنوی قافیه های هر بیت مستقل است برای سرودن داستان های بلند دچار مشکل نمی شویم بنابراین مثنوی بهترین قالب برای سرودن داستان های بلند است. شاهنامه فردوسی، پنج گنج نظامی، لیلی و مجنون، خسرو و شیرین، مثنوی مولوی، بوستان سعدی از مثنوی های معروف فارسی هستند. چگونگی قرار گرفتن قافیه های مثنوی را در نمودار زیر مشاهده کنید.

*	* .....
&	& .....
#	# .....

علامت ها در هر بیت تغییر کرده است. یعنی در هر بیت قافیه جداگانه به کار رفته است.

قطعه:

شعری است که مصرع های دوّم همه بیت های آن هم قافیه هستند حداقل بیت های قطعه دو بیت است. اما حداکثر آن مشخص نشده است.

نکته:

در قطعه به پند و اندرز و مسائل اخلاقی و اجتماعی پرداخته می شود.

معروف ترین قطعه سرایان فارسی ابن یمین، انوری و پروین اعتصامی هستند. شاعران دیگری هم قطعه سرایی می کردند مانند:
سعدی

شکل قرار گرفتن قافیه ها در قطعه

* .....
* .....
* .....

چهارپاره (دوبیتی پیوسته) :

از چند بیت تشکیل شده است که در مصراع های دوم آن قافیه وجود دارد و در هر دو بیت قافیه تغییر می کند.
شکل قرار گرفتن قافیه در چهارپاره :

* .....
* .....
& .....
& .....

شعر نیمایی (نو) :

این شعر را نیما یوشیج به وجود آورده است. در این شعر مصراع ها بر خلاف قالب های غزل، مثنوی و قصیده زیر هم قرار می گیرند و قافیه ها ، در آن نظم خاصی ندارند. محدودیتی در تعداد بیت ها وجود ندارد.

پیام درس:

مولوی از شاعران توانایی قرن هفتم هجری است که با حمله مغولان به ایران به همراه پدرش در زمان کودکی از ایران به سمت قونیه یکی از شهرهای ترکیه رفت.

مولوی در مسیر راه در شهر نیشابور با عطار ملاقات کرد و پدر مولوی را از آینده درخشان مولوی با خبر کرد.

درخت علم

واژه‌نامه

عجیب: شگفت انگیز	روان کرد: فرستاد، حرکت داد.
سحاب: ابر	بار سفر ببندند: کنایه از خود را آماده سفر کرده کنند.
صورت: ظاهر	سلیم: سالم، ساده دل، در این درس از روی طنز به معنی ساده دل و نادان به کار رفته است.
بقا: جاودانی	علیم: بسیار دانا، در این درس از روی طنز به معنی بی‌خبران نادان است.
بحر: دریا	شیخ: مرد سالخورده، پیر

معنی بیت ها :

شیخ خندید و بگفتش ای سلیم

این درخت علم باشد ای علیم

شیخ خندید و گفت ای نادان این درخت علم و دانش است که به دنبالش هستی.

آرایه ادبی: درخت علم ← علم به درخت تشبیه است.

تو به صورت رفته ای، بی خبر

زان ز شاخ معنی ای، بی بار و بر

تو به ظاهر آن توجه کرده ای برای همین به حقیقت و شناخت خدا نمی‌رسی و از آن بهره ای نداری .

گه درختش نام شد ، گاه آفتاب

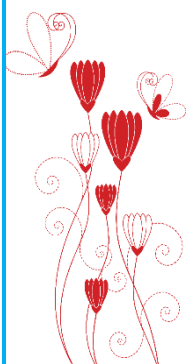
گاه بحرش نام شد، گاهی سحاب

علم نام های مختلفی داشت گاهی درخت بود، گاهی آفتاب ، گاهی دریا و گاهی ابر

آن یکی کش صد هزار آثار خاست

کمترین آثار او، عمر بقاست

علم از هزاران فایده به وجود آمده است که کمترین نشانه و فایده آن می‌تواند عمر جاودانی باشد.

پیام درس:

در این حکایت از یک داستان استفاده شده است، در آن نشان داده شده که انسان‌ها برای رسیدن به حقیقت خدا به صورت‌های ظاهری را باید رها کنند و از راه معنویت به حقیقت برسند یعنی باید راه را رها کرد و باطن را در نظر گرفت.

تاریخ ادبیات:

مثنوی معنوی نام کتابی است که جلال‌الدین محمد بلخی در قرن هفتم سروده است و شامل شش دفتر و بیست و شش هزار بیت است و شامل غایت‌های جالب و پندآموز است.

★ دل‌بندم! با توجه به مطالبی که در درس خواندی بگو قالب شعر درخت علم چیست؟

